

Edmund Burke'ün İmparatorluk İdeasında Özgürlük, Otorite ve Güven*

Liberty, Authority, and Trust in Burke's Idea of Empire

Richard Bourke

Çeviren

Akif Kemal Koç

Edmund Burke ilk kez parlamento kariyerine başladığı zaman, İngiliz siyasi yaşamı, hem parti üyeliğinin dinamikleri hem de emperyalist politikaların yönlendirilmesinde bir dizi kritik yeniden düzenlemeyle uyum sürecindeydi. Yedi Yıl Savaşları döneminde, yeniden yapılandırılmış bir milis kuvveti vatanseverlik coşkusunun odak noktası haline geldi, Fransa'ya karşı ulusal duyarlılığı birleştirdi ve Jakoben söyleminin ve iştiağının kalıntılarını etkin bir şekilde ortadan kaldırdı. Tory ve Whig arasındaki geleneksel muhalefet ortadan kalkarken, Saltanat ve maiyeti Ülke ile birlikte Pitt-Newcastle yönetimine destek verdi. Fakat bununla birlikte, söz konusu süreçte Old Corps dağıldı, çünkü III. George, hizipsel mücadeleye bir son verilmesi ve hükümette vatansever bir ittifakın başlaması vaadiyle tahta geçti. Ancak, yerel siyasi sahnedeki rekabet ideolojileri ve çıkarları kapsamlı bir şekilde yeniden düzenlenirken, stratejik karasal/kıtasal kampanyalarla paralel olarak bir mavi su politikasının izlenmesi İngiltere'nin Fransa'ya karşı mücadelesini Kuzey Amerika, Karayipler ve Hindistan'a kadar taşıdı. Ticaret, Asya ve Batı Afrika'ya yayılmaya devam etti, ancak ticari avantaj ilkeleri, savaşın başlamasıyla sürekli olarak açık bir çatışmaya girdi. Avrupa'da iktidarın bölünmesi, imparatorluğun önemli ölçüde yeniden bölünmesiyle iç içe geçti ve 1763'te Britanya'nın toprak genişlemesi zirvesine ulaştı. Burke, Rockingham Marquis'ine özel sekreter olarak atandığında, ulusal borç tüm zamanların en yüksek seviyesine ulaştı ve emperyal savunmanın talepleri hiç azalmaksızın artmaya devam etti. İmparatorluğun siyaseti, politik kuruluşun tüm kesimlerini ivedilikle ilgiye çağırırdı. Özellikle, rüşvetten ve küçük çıkarlardan uzak

* Richard Bourke, "Liberty, Authority, and Trust in Burke's Idea of Empire", *Journal of the History of Ideas*, Cilt: 61 Sayı: 3, 2000, University of Pennsylvania Press, ss. 453-471.

durmayı tercih eden Rockingham'lılar, emperyalist devlet politikalarını katı siyasi prensiplere dayanarak geliştirmekle mükellef oldular.¹ Grenville'in Pul Yasası'nın hemen ardından, Doğu Hindistan Şirketi'nin Bengal'de elde edilen gelirlerin kontrolünü üstlendiği bir tarihte, Wendover'ın üyesi olarak parlamentoya gelen Burke, partiye hem iktidarda hem de muhalefette hizmet edebilecek ve müstakil ve kapsamlı imparatorluğun karmaşık gerçekliği için yeterli olacak bir emperyal egemenlik doktrinini formüle etmeye karar verdi. Hem İngiltere'de hem de Kıta'da bu soruşturmanın, devrim sonrası siyasi tartışmaların rahatsız edici dünyasına hemen kabul edilmesi, kariyerinin bir bütün ve doğru bir şekilde anlaşılması için gereken vurgu sırasını bozması açısından uzun vadeli bir etkiye sahiptir.

Fransa'daki Jakoben deneyimine karşı, ılımlı hükümetin mutlak bir egemenlik kontekstinde uygulanabileceği koşulların şiddetle irdelenmesi, ilk başta imparatorlukla uygarlığın/inceliğin sürdürülebilir biçimde uzlaştırılması girişiminin bir parçası olarak çağırılan terimlerle ifade edildi. Göreceğimiz gibi, bu girişim, özgürlüğün çıkarlarının kamu gücünün talepleri ile uyum haline getirilebileceği hassas bir koordinasyon süreci içeriyordu. Bu anlamda özgürlük ve otoriteyi karşılıklı olarak sorumlu kılma çabasının, Burke'ün siyasi söyleminin temel tutkusu olduğu söylenebilir. Bu kontekstte sorumluluk, bir yandan devlet ile halk arasındaki optimal yararlı ilişkiyi, diğer yandan ise ulusal egemenlik ve genişletilmiş imparatorluğu tanımlar. Bu makale, Burke'ün on sekizinci yüzyıl siyasi söylem dünyasına müdahalesi çerçevesinde bu ilişkilerin pratik ve teorik olarak keşfini özetlemektedir. Şüphesiz Burke, 1765'te bir zamanlar ideolojik olarak zorlayıcı ve politik olarak uygun olan bir emperyal hükümet teorisi geliştirmek için iyi bir şekilde yerleştirilmişti. 1760'lı yılların başlarında William Gerard Hamilton'ın sekreteri olma kapasitesindeyken, 1694'ten sonra İrlanda'ya ceza yasası getirilmesiyle temsil edilen meşru imparatorluğun yolsuzluğunu incelemişti. Popery Yasalarına İlişkin Araştırmalar (The Tracts Relating to Popery), Dublin'deki İrlanda Parlamentosu'nu alçakça yönetim gerekçesiyle suçlu bulmak üzere yola çıkmıştır. İmparatorluk içindeki bir alt yasama meclisi, zorlayıcı otoriteyi eşitlik ilkelerine ve ortak yarar ilkelerine aykırı olarak kullanmakla suçlanmaktadır.

1 Pozisyonu oluşturma/formüle etme görevi elbette Edmund Burke'e düştü ve "Şimdiki Hoşnutsuzluklar Üzerine Düşünceler" de (Thoughts on the Present Discontents) (1770) yaptığı meşhur ifade doğrultusunda: "önlemler değil, insanlar" amaçlandı., Paul Langford et al. (eds.), *The Writings and Speeches of Edmund Burke* (Oxford, 1981-), II, 241-323. Buradaki "insanlar", "prensip" adamı/insanı olarak tanımlanmaktadır: "Kötü adamlar/insanlar birleştiğinde, iyinin de birleşmesi gerekir".(315). Bu, aralarındaki siyasal bağın, Çiçerocu ideal dostluk anlamında açıkça tanımlandığı yönündeki argümanla ilgilidir: "Belli ki, en büyük topluluklardaki en iyi vatansızlar bu tür bağları her zaman övmüş ve teşvik ettirmişlerdir. *Idem sentire de republica*, temel bir dostluk ve bağlılığı zemini olarak onlarla birlikteydi.... Romalılar bu prensibi harika bir şekilde taşıdılar" (316) (Cicero, *De Amicitia*, 10).

The Popery Laws'da Burke, bize, Hobbes'un operasyondaki doktrinini temsil ederek şunu söyler: Kamu hakkının temelini genel kazançlar değil, özel ilgiler oluşturmuştur. Bu ilgi, İrlanda'daki Protestan kuruluşunun çıkarlarıyla örtüşmüştür. Ülkenin anayasası, Burke'ün görüşüne göre, amaçlarına hizmet etmek için yapılmıştır. Kalıcı bahane olma zorunluluğu ile bir ceza anayasası olağanüstü tedbirleri sıradan devlet maksimlerine dönüştürmeyi başardı. Aleni bir fraksiyonel ilgi bütün kamu yararının radikal biçimde tahribine vesile olmuştur: Yerleşik dinin güvenliği, Katolik toprak sahibinin çıkarının güvenliğine karşı yalvarır konuma getirilmiş, genel iyiliğe karşı kısmi bir iyilik kurulmuş ve temel eşitlik olan "Mother of Justice" askıya alınmıştır.²

Bağımlı bir Krallığın Britanya anayasasının medeni protokollerinden kendisini muaf tuttuğu bu şartlar altında, keyfi bir irade emperyal adaletin yerini alır ve suçlu/mücrim bir hukuk sistemi halkın düşmanı olur. Bununla birlikte, bu düşmanlık, Burke tarafından teolojik ilkelere uygun olarak düşülmez: keyfi hükümet ilahi bir yaptırım olmadan olabilir, ancak halkın rızası biçiminde maddi bir desteğin güvence altına alınması da olası değildir. Bu anlamda rıza, doğal hak üzerine değil, geleneksel görüş üzerine kuruludur ve suçun, yönetilenin yönetene karşı açık düşmanlığında tecelli eden güven ihlaliyle karşılanması muhtemeldir. Bu durumda egemenlik ancak bir fetih aracı olarak korunabilir. Burke'ün, Şubat 1766'da Avam Kamarası'nda Pul Yasası'nın askeri uygulanmasını aptalca olarak kınamasını sağlayan işte bu sezgiydi. Burke, egemen otoritenin haksız/engelsiz biçimde idam edilmesinin/infazının, şayet aşırılıklarla karşı karşıya kalınırsa, "İç Savaş Tiyatrosu'nu açma davetinden"³ biraz daha fazlasını içereceğinden bir faydadan ziyade bir silah olarak görülmesi gerektiğini belirtmiştir. Burke'ün egemenlikten anladığı şey, prensip olarak mutlak egemenliktir. Fakat bununla birlikte, bu gerçek, eylemini sınırsız ve sorumsuz kılmaya çalışma düşüncesizliğini hiçbir şekilde değiştirmedir. Kuzey Amerika kolonilerindeki politik gerçeklik, otoritenin teorik olarak hesap sorulamaz olmasına rağmen, pratikte "özgür bir toprak görüşünü" barındırması gerektiğini dikte etmiştir.⁴

Böylelikle 1766'nın ilk aylarında Burke, imparatorluğu ve uygarlığı siyasette partner olarak sunmakta zorlanıyordu. Nezaketten/medeniyetten uzakta/nezaketin/medeniyetin en uzak tarafında savaş veya askeri yönetimin iç

2 Edmund Burke, "Tracts Relating to Property Laws" (1764), *Writing and Speeches*, IX, 454-59. Burke'ün Philo'ya "Mother of Justice" referansı için bkz. *De Specialibus Legibus*, VIII, 151.

3 Edmund Burke, "Speech on Stamp Act Disturbances" (Ocak-Şubat, 1776), *Writings and Speeches*, II, 45.

4 Edmund Burke, "Ryder Diaries," *a.g.e.*, de II, 50: "Bir İngiltereli İngiltere'ye boyun eğmek/itaat etmek zorundadır, fakat aynı zamanda özgür ülke fikrine göre yönetilmelidir. İtaat olmaksızın, İmparatorluk olamaz. Özgürlük olmadan ise bu Britanya İmparatorluğu olamaz."

açıcı olmayan sert alternatifleri yatıyordu. Bununla birlikte, medeni siyasetin erdemini korumak pratik bir nedenden ötürü, hükümetin amaçlarını yönetilenlerin görüşüne uydurma meselesiydi. Kuzey Amerika görüşü özgürlüğe yönelmekle birlikte, otorite özgürlük için yerleşik bir özgürlük tadı karşısında eylemini ılımlılaştırmak zorunda kaldı. Bu uzlaşma süreci, Burke için siyasal yargıların en güvenilmez fakat en temel bileşenidir: “İnsanların anlayışı için en tedirginlik verici iş, büyük bir İmparatorluğu bir özgürlük planına göre yönetmektir.”⁵

Burke, Rockingham Yönetimi'nin 1766 tarihli Çözüm Deklerasyonu (Declaratory Resolution) ile ilgili konuşma taslağında, hükümetin görevini özgürlük ilkesini ve birbirlerinin ayrıcalıklarını kısıkanan uzak coğrafyalarda bulunan bir dizi sömürgeyi dikkate alarak emperyal meclisin egemenlik hakkını ihtiyatlı bir şekilde belirlenmiş yerleşik bir anayasanın sınırları çerçevesinde eyleme geçirmek olarak ortaya koymuştur.

“Yüksek yasama otoritesinin sınırsız tabiatından çıkarsanan bu spekülative hak fikri, son derece açık ve yadsınamazdır, ancak açıklanıp kanıtlanıp kabul edildiğinde, bu amaç için oldukça azdır/küçüktür. Bu Hakkın yürütücü, icrai şekilde uygulanması, kullanışsız olabilir, adaletsiz olabilir ve bu hakkı en azından Özgürlük ilkelerine uygun kılan Anayasa'nın dahi Dehasına ve Ruh'una aykırı olabilir. İngiliz İmparatorluğu Anayasası'nın bu Pratik Fikri, parçalarının genel ve göreceli Durumundan çıkarsanmalıdır [...] [Ve] özgürlük ilkelerine göre idare edilmelidir.”⁶

“Spekülative hak fikri”, pratik olasılık kontekstinde kendini göstermekle yükümlüdür ve olasılığın ön değerlendirmesi, transatlantik imparatorluğun koşullara bağlı karakterine atıfta bulunarak inceltilmelidir/ işlenmelidir. Bu özel/ koşullara bağlı karakter, “Parçalarının genel ve göreceli Durumu”, iki coğrafi gerçekliğin, coğrafi boyutun gerçekliğinin ve tarihsel emsalin gerçekliğinin bir birleşimidir. Sonuçta ortaya çıkan durum, batıya doğru Westminster'den —Galler'e, İrlanda'ya ve oradan da Virginia'ya— rasyonel olarak amaca yönelik insan ustalığının ürünü olmayan ve sonuç olarak rasyonel olarak düzenlenmiş emperyal bir anayasaya sindirilmemesi gereken bir dizi siyasi ilişkiden oluşuyordu. Parçaların alt yönetimlere ayrılması—Krallıkların, sömürgelerin, şirketlerin ve İmparatorluğun doğusundaki, sözleşmeli hakların ve fabrikaların—duraksamadan böyle bir alt yönetimi, özerklik ve homojenliğin önemsenmemesi anlamına geliyordu. Bu nedenle imparatorluk, Vali Pownall'ın iddia ettiği gibi, krallıkla bir arada/hemhudut değildi. Aynı

5 Edmund Burke, “Ryder Diaries,” *a.g.e.*, II, 50.

6 Edmund Burke, MS. At Sheffield, BK 6. 126, *a.g.e.*, II, 47.

zamanda bu “büyük ticari çıkarlar” tarafından yönetilen “TEK BÜYÜK DENİZ EGEMENLİĞİ ” olarak anlaşılmamıştı. Her biri ticaret ruhuyla harekete geçen bir “Amerikan” ve bir “Britanya birliği”nin çetin alternatifleri arasında, tercih edilebilir bir seçenek olarak sadakat ve güven duyguları tarafından canlandırılan “gayri resmi” imparatorluk yatıyordu.⁷

1775 Mart'ında, Townsend Görevleri (Townsend Duties), Boston Limanı Beyannamesi (Boston Port Bill) ve Massachusetts Körfezi Düzenleme Yasası (Massachusetts Bay Regulation Bill) tamamen geçtikten/yürürlüğe girdikten sonra bile Burke hala emperyal üstünlüğün dağıtılmış tabiiyet ile uyumluluğu konusunda ısrar ediyordu. Zira O, imparatorluğu çeşitli bölgelerin bir toplamı, birçok parçanın bütünü olduğu gerekçesiyle bir bütün olarak sunmak/göstermek için hala çok çaba harcıyordu. Böyle bir birliktelikte/mecrada, hükümet bir buyruktan ziyade hayır niteliğine sahipti: mükellefiyet, ast olmanın ve imtiyazın karşılıklı bağını ima ediyordu. Ancak böyle bir modelde, “büyük bir imparatorluğu özgürlük planı üzerine yönetmek” mümkün olabilirdi, çünkü yalnızca bu koşullar altında aynı anda iktidar ılımlılaştırılırken özgürlük ehlileştirilebilirdi. Britanya imparatorluğunu oluşturan bölgelerin kapsamı ile Parlamentodaki Tahtın egemen otoritesi arasında ne Konfederasyonun eşitliği ne de Evrensel Monarşi'ye kulluk/tabiiyet benimsememiştir ve bunun sonucu olarak itaat, liberaldi, sadakate zorlama yoktu ve bu nedenle daha dayanıklıydı:

“Belki de Bayım, imparatorluğun münferit bir devletten veya krallıktan ayırt edilebileceği yönündeki fikrimde yanılıyorumdur. Fakat benim fikrim şudur; bir imparatorluk, ortak bir baş altında (bu baş bir Monarch/Hükümdar veya bir Başkan olabilir) toplanmış birçok devletin toplamıdır. Bu tür yapılar da, ast/tabii kılınan kısımların bir çok yerel imtiyaz ve ayrıcalığa sahip olması çok sık görülür (ve kulluğun, kasvetli, soğuk ve ölü tekdüzeliği dışında hiçbir şey bunun olmasını engelleyemez). Bu ayrıcalıklar ve yüce ortak otorite arasında çizgi son derece iyi olabilir. Kuşkusuz, çoğu defa, çok üzücü anlaşmazlıklar ve dargınlıklar da ortaya çıkar. Ancak her imtiyaz, (bu durumda) yüksek otoritenin her zamanki uygulamasından bir muafiyet/serbestlik olmakla birlikte, bunun (yüksek otoritenin) bir inkarı değildir. Aksine bir imtiyaz talebi, aslında doğası gereği (ex vi termini) üstün bir güce işaret etmektir.”⁸

7 Thomas Pownall'ın analizi için bakınız; *The Administration of the Colonies* (London, 1765, 1768). İmparatorluğa ilişkin koloniler üzerine bakınız xiv. Burke'ün *Administration*'a 1768'de yaptığı marjinal açıklamalar için bakınız, Britanya Kütüphanesi baskısı C.60.i.9.

8 Edmund Burke, “Speech on Conciliation with the Colonies” (1775), *The Works of the Right Honourable Edmund Burke* (16 vols.; London, 1826-27) III, ss. 69-70.

Tabii ki, on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda imparatorun hakimiyetinin (imperium) “egemenlik” veya “imparatorluk” olarak yorumlanabileceği bir gerçektir, ancak burada irdelenen mesele,—Britanyalıların—anladığı “imparatorluğun” egemen tek bir otoritenin uygulanması değil, çeşitli ast yapıların olduğu bir imparatorluk olduğudur. Cömert bağlılık zamanla alışkanlık haline gelen liberal bir fayda değişimini gerektiriyordu. Fakat bu iyilik alış verişine dayalı alışkanlık beklentisinin bozulması, Burke’ü güvenilir ılımlılık stratejisini biraz aceleyle terk etmek zorunda bıraktı. Bu emperyal yüceliğin terk edildiğini anlamına geliyordu; fakat yine de Kuzey Amerika’daki huzursuz özgürlük ruhunun aradığı şey siyasi bir cömertlik jestiydi.⁹ İlimliliktan geri çekilme savaşın bir reçetesi idi ve on üç kolonide gerçekleşen fetih savaşı özgürlüğün yıkılmasının kaçınılmaz sonucunu eve taşıdı.¹⁰ Savaşın devam etmesi durumu sömürgeleri fetihden ziyade ayrılığa kadar götürmüş ve zaman içerisinde bunu yeni bağımsız devletlerin egemen bir federasyona dönüştürülmesiyle ayrılık izlemiştir. 1782’nin ikinci Rockingham İdaresi’nde maaş kâtibi olarak göreve başladığında, Burke kendi tahminlerinin sonunda gerçekleştiğini iddia edebilmişti. 1766’dan bu yana art arda gelen İngiliz hükümetlerinin ihtiyatlı yönetim yerine cezalandırıcı önlemler ve emperyal politika yerine askeri tedbirler alması, sömürgecilerden gelen şikâyetlerin kendilerini bir hizipçi olarak cisimlendirmelerine ve bu hizibin silah yoluyla imparatorluk içinde bir imparatorluğa (imperium in imperio) dönüşmesine sebep olacaktır. Ve böylece 1770’lerin ortasından 1783’e kadar Burke’ün retorik enerjileri sürekli olarak fikir ayrılığının hizipe ve hizipin savaşa intikaline karşı konuşlanmıştır.

Koloniler ile ana ülkeleri arasındaki “İç Savaş Tiyatrosu”ndan iki yıl sonra, İrlanda’daki hizipsel düşmanlık/hizipler arası düşmanlık, Burke’e göre bu düşmanlığın askeri çatışmaya bir adım daha yaklaştığının göstergesiydi. Başta bir Fransız işgali tehdidine karşı savunma amacıyla oluşturulan Protestan bir milis olan İrlandalı Gönüllüler (The Irish Volunteers), 1778 yazında Katolik Yardım’ı (Catholic Relief) İrlanda Parlamentosu’ndan geçerken ileri düzeyde bir hazırlık durumundaydı. On beş ay içinde, İrlanda ticaret kısıtlamalarının gevşetilmesi konusundaki görüşler belirlenirken, sayıları yaklaşık 25.000’e yükselmişti. Nitekim 1783’e kadarki bu süreç boyunca Gönüllüler, olayların akışını/temposunu zorlamak için kayda değer başarılar elde etmeye çalıştılar ve siyasetin silahlara indirgenmesine işaret ettiler. Burke kaçınılmaz olarak

9 Burke, *a.g.e.*, III. 126: “Politikada yücelik/cömertlik nadiren en hakiki bilgelik değildir; büyük bir imparatorluk ve küçük akıllar birlikte hastalanır.”

10 Burke, “An Address to the King” (1777) Works, IX, 192 : “Efendim, tahtınız, [...] yabancı paralı askeri birlikler tarafından temin edilen ve düzenli ordular tarafından güvence altına alınan koşulsuz teslimiyet ve pasif itaate dayanamaz. Bunlar muhtemelen diğer tahtların temeli olabilir fakat: sizin tahtınızın ancak yıkımı olur.”

1760'ların başındaki Whiteboy rahatsızlıkları sırasında İrlanda'da ortaya çıkan aynı zulüm ruhunun müzakereleri domine edeceği korkusu ile endişelenmeye başladı.¹¹ Bu önsezi/hissikablelvuku, Burke'ün İrlandalı hoşnutsuzluklarına dair özgün anlayışının doğası göz önüne alındığında neredeyse hiç şaşırtıcı değildir. Yasanın diskalifiye aracı olarak kullanıldığı durumlarda, bir ülkenin anayasasının bu tür dışlanma ilkelerine dayandığı durumlarda, örgütlü toplum örgütlü düşmanlığa dönüşür.

Bu nedenle, —reform, bağımsızlık ve serbest ticaret için çalışan, propaganda yapan— Henry Flood, Henry Grattan ve Gönüllüler Burke'ün idrakinde, düşmanlığın ve bölünmenin potansiyel habercileri olarak karşılık buldu. Katolik özgürlüğü reddedilirken, İrlanda'nın imparatorluğun içindeki devri ve temsil reformu gibi bölünmüş devlet politikaları tutarlı bir şekilde iletilemedi. Yasama bağımsızlığı ve Parlamento reformu için yapılan kampanyalar, Burke tarafından ancak Katolik yardımının düzenlenmesi şartıyla müsamaha edilebilirdi. Reforme edilmemiş bir anayasa çerçevesinde uygulanacak otorite devri, yasal haklardan mahrum etme ve baskıya ehliyet verilmesi konusunda cesarete yol açar. Çünkü Burke, hakkaniyet ve çoğunluğun mutluluğunun, kendi ana vatanının kabalistik politikaları tarafından teşvik edilme ihtimalinin düşük olduğunu ve «onun daha iyi bulduğu, ikinci ülkesi» tarafından hiç değilse ölçülü, makul tedbirler ile hakkaniyet ve çoğunluğun mutluluğunun tesis edilebileceğini düşünüyordu.¹² Bu nedenle İngiltere ve İrlanda arasındaki bir siyasi Birlik, ayrılıktan daha tercih edilebilir bir seçenek olarak görünmektedir.¹³

Fakat Birlik beklentisi, 1783 Kasım'ında, İrlanda Gönüllüleri Ulusal Sözleşmesi vatandaşlık hakkı reformu için baskı yapacak gibi görüldüğü için daha da yaklaştı. Fox-North İdaresi bünyesindeki bilgilendirilmiş kanaate göre, Protestanlığın daha da serbest bırakılması tam İrlanda bağımsızlığını teşvik eden sebep olarak hesaplanmıştır. Netice olarak Konvansiyon bir fiyasko ile sonuçlandı ve kriz önlendi. Her şeye rağmen, Amerika'daki ayrılmanın küçük düşürücü gerçeğiyle birleştiğinde İrlanda'daki ilişkilerin kritik gelişimi, Burke'ün 1783'te Fox'un Doğu Hindistan Yasası'na dair savunusuna özel bir avantaj sağladı: “Eğer Hindistan'ı idare etmenin bazı yöntemlerini iyi anlayamazsak, bu durum zorunlu olarak Büyük Britanya'yı kötü yönetmenin de bir yolu

11 Burke'ün İrlandalı Gönüllülere verdiği yanıt için bakınız, Connor Cruise O'Brien, *The Great Melody: A Thematic Biography of Edmund Burke* (London, 1992), 178ff.

12 Henry Grattan Jr'in *Memoirs of the Life and Times of the Rt. Hon. Henry Grattan* (London, 1839-46), II, 36 eserinden rapor edildi.

13 Burke'ün İrlanda ile politik birliğin imkanı üzerine Samuel Span'a 23 Nisan 1778'de yazdığı mektup için bakınız, *The Correspondence of Edmund Burke*, ed. Thomas Copeland ve diğerleri (10 vols.; London, 1958-78), III, 434.

haline gelecektir ve nihayetinde onların ebedi ayrılıkları için bir zemin hazırlanmış olur.”¹⁴ Fox Yasası Burke’ün bakış açısına göre, Güneydoğu Asya’daki ticari bir tiranlığın tüm görünümünü yok etmek için tasarlanmıştı. Başka bir deyişle yasanın amacı, Hindistan işlerinin idaresini ticari bir yönetimden adli bir yönetime dönüştürmek, aynı zamanda Parlatmentonun Doğu Hindistan Şirketi’ne vermiş olduğu hükümet güveni yetkisinden de siyasi olarak sorumlu kılmaktı. Burke, bu görevin yerine getirilmemesindeki başarısızlığın, daha önce Amerika’yı götürdüğü gibi Hindistan’ı da isyana götüreceğini iddia etmiştir. Sonunda başarısızlık Yasa’nın mağlubiyetiyle geldiğinde, Fox-North koalisyonu iktidardan süpürüldü ve Burke, Warren Hastings’e yönelik görevi kötüye kullanma suçlamasına başladı. Burke’ün nihayet 1788 yılında görevi kötüye kullanma suçlamasını başlatan emperyal adaletin yolsuzluğuna dair söylevi, Hastings’i en kötü olarak bilinen Verres rolüne yerleştirerek Çiçerocu hitabetin tüm karakteristiklerini sergilemişti. Duruşmaların ilk gününde Burke tanıdık bir şikayete geri döndü: “diğer tüm Ülkelerde, bir Milletler Topluluğu olarak hareket eden bir siyasi kurum ilk önce yerleşmiştir ve ticaret, siyasi iktidarın edindiği korumanın gerekli bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.” Ancak Hindistan’da bu düzen zorlayıcı şekilde tersine çevrildi: “Şirket anayasası ticarete başladı ve İmparatorluk’ta sona erdi.”¹⁵ Fakat şirket otorite ve ticaretin farklı hedeflerini tek bir bedende birleştirirken, aynı zamanda tüm siyasi kısıtlamalardan da belirgin biçimde muaf kalmıştır. Hem yurt içinde hem de yurt dışında yaygın bir “yoldaşlık ruhu” (esprit du corps) tarafından ihya edilen Şirket, kendisini hesap sorulamaz hale getirecek her şeye sahipti.¹⁶

Hem adalet idaresinden hem de gelirin yönetiminden sorumlu olduğunu iddia eden ticari bir bürokrasinin varlığı, Burke’e göre uygar hükümetin yerleşmiş tüm prosedürlerinin yoldan çıkmasıdır. Bu bürokrasi yargıyı yürütme gücü ile birleştirmiştir ve hükümetin kamu yararlarını ticaretin özel avantajlarıyla eşitlemiştir. Ancak, bu yoldan çıkma kurumsal bir ruhun temelleri üzerine oturtulduğunda, umulduğu/beklendiği gibi kendi kendini düzeltmeye de karşı durmaktaydı:

“Hindistan’daki İngiliz Milleti, birbirini takip eden bir sürü memur için bir seminerden başka bir şey değildir. Onlar bir atanmış görevliler milletidir. Onlar bir Cumhuriyettir, halksız bir Milletler Topluluğudur. Onlar tümüyle hâkimlerden oluşan bir devlettir. Bunun sonucu, aslında ofisinin gücüne karşı dengeyi kontrol edecek, izleyecek, denetleyecek hiç insan olmamasıdır. Her ne olursa olsun üzerinde hiçbir düzeltme yoktur. “Bunun sonucu olarak, Sulh

14 “Speech on Fox’s India Bill” (1783), *Writings and Speeches*, V, 383.

15 “Speech on Opening of Impeachment” (15-19 Şub. 1788), *Writings and Speeches*, VI, 283.

16 *a.g.e.*, VI, 286.

Hâkimleri Krallığı olarak burada, onlara ortak bir çıkarı paylaştıklarını düşündüren ve ayrı ayrı hem onları gönderen ülkeden hem de içinde buldukları ülkeden gelen ortak çıkarları olduğunu düşündüren birlik ruhu Yoldaşlık Ruhu (Esprit du Corps) sağlamdır...¹⁷

Ticari bir tekel, hükümetin işleyişinin etkili bir şekilde altüst edildiği bir siyasal tekele dönüşmüştü: kamu yararına duyulan kaygı yerini ticari yarar arayışına bırakmıştı ve bunun sonucu olarak özel menfaat, idarenin yargı ve siyasi organlarının yetersiz bir şekilde ayırt edildiğini göstermişti. Siyasi bir tekel olarak, Doğu Hindistan Şirketi hem kamuoyu hem de siyasi denetimin kısıtlarından kurtulmuştu. Sonuç olarak, görevlerinin iradesinden daha öteye genişlemeyeceği kabul edildi. Burke, gördüğümüz gibi, bağımsızlığın hukuکی olarak sorumlu olmadığını kusursuz şekilde kavramıştı/anlamıştı. Ancak burada, tanım gereği, sergilenmiş olan egemenlik hakkına ilişkin nihai bir iddiası bulunmayan sözleşmeli bir Şirket, çok daha fazlası varmış gibi davrandı. Sözleşmeli imtiyazlarını keyfi bir hükümet haline getirmiştir. Ticarette başlayıp imparatorlukta son bulan imparatorluğun kendisi incelemeyen muaf tutulmuştu. “Her Ülkedeki yüce güç yasal olarak ve herhangi bir şekilde herhangi bir eylemi için cezai kovuşturmayaya tabi değildir.”¹⁸ Fakat tahtın serbestiyetine verilen güç, yasal olarak (de jure) yüce değildi. Her iki durumda da, egemen otorite, normalde Doğu Hindistan Şirketi'nin yetenekli olduğunu gösterdiği sınırsız yürütme eyleminde kendini şımartmaya meyillidir. Burke şu sonuca varmıştır: “Yüce iktidarın özünde olan hesap sorulmaz/hesaplanmayan karakterin keyfi iktidar ile karıştırılmasından tüm bu fikir karışıklıkları doğmuştur.”¹⁹ Mutlak egemenlik, sadece politik despotizmden ibaret değildir, tam da bu duruma yaklaşan/tekabül eden otorite, tatbikatını ılımlılaştıran bütün pratik koşullardan muaf bir alt devlet idaresidir.

Bölge içindeki bir alt kuruluş, imparatorlukta hükümetin yetkilerini kullanmak için büyümüştü. Bu süreçte, yasal alt yönetimi, faaliyetleri etkin siyasi kontrolün sınırlarının ötesine yayıldıkça pragmatik olarak önemsiz hale geldi. Girişimleri, açıkça görünüyordu ki, Parlamantonun otoritesinden sıyrılmaya başlamıştı. Ancak aynı zamanda Bombay veya Kalküta perspektifinden bakıldığında, Şirketin kendi otoritesi neredeyse tamamen hareket özgürlüğü kullanma yeteneğine sahipti. Özgürlüğü bu anlamda mutlak hale geldi. Hükümete empoze edilen görüşün getirdiği geleneksel kısıtlamalardan tenzih edilmiştir. Ne de olsa Şirket, işlerini «Halksız Milletler Topluluğu» modeliyle yürütmeye başlamıştı. Bununla birlikte, tüm toplumu yönetilenlerle birlikte

17 *a.g.e.*, VI, 285-86.

18 “Speech on Opening of Impeachment,” *op. cit.*, VI, 351.

19 *a.g.e.*, VI, 352.

küçümseyen—tüm sözleşmeleri ve bağış ilişkilerini askıya alan—bir hükümet bizatihi kendisine savaş ilan eder.²⁰ 1783'te, Burke'ün Şirket memurlarının davranışlarına karşı şikayeti, kurumsallaşmış izolasyon duruşlarına odaklanmıştı: “Genç erkekler (neredeyse çocuk sayılabilecek) orada, toplum olmadan, yerliler ile sempati kurmaksızın orayı yönetiyorlar.”²¹ Burke'e göre siyasetin belirli bir siyasi iş bölümünü gerektirdiği barizdi. Bununla birlikte, asıl mesele bu bölünmenin çatışmaya dönüşmemesi durumunda, hükümetin bir anlamda topluma uygun olması, halkın davranışlarıyla uyumlu olması gerektiğidir: “Her yaşın kendine özgü davranışları vardır ve politikaları bu davranışlara bağlıdır.”²²

Son tahlilde, Burke, tutumları ahlakın ve ahlaki yasaların temeli olarak görmüştür. Bu bağlamda, pratik akıl, yöneticilerin yönetilenlerin görüşü üzerine yaşamaya mecbur olduğunu belirtirken, basit çıkarım/tümevarım, tutumların/tavırların, görüşlerin/fikirlerin hakemi olarak hareket ettiğini gösterir. Bu nedensel yörünge tabiiyetin hissi hakikatini açıklamaktadır. Bu durum Burke'ün, bir soyut haklar sistemi yerine bir güven bağı, rasyonelleşmiş adli ilişkiler sistemi yerine ilgi ve duyarlılık ilişkisi olarak yükümlülüğün/sorumluluğun önemini kavrayışını açığa çıkarır. Sonuç olarak, siyasi otoriteye boyun eğmenin koşulları entelektüel olarak ödevlerin matematiksel kesin bir hesabı ile teşrih edilemez. Nitekim, genel olarak ahlaki ve politik eylem, metafiziksel taahhütlerden ziyade amaca yönelik intibakın ürünü olarak doğru bir şekilde anlaşılmalıdır. Burke'un 1757'deki Doğal Toplumun Savunusu'nun (Vindication of Natural Society) Önsözünde sorduğu gibi, “eğer bütün ahlaki Görevlerin ve Toplumun Temellerinin Pratiği, esbaplarıyla, her bir bireye açık ve net bir şekilde göstermesine dayansaydı, Dünya ne hale gelecektir?”²³

Sadece rasyonel hesaplama dayanamak erdem olsaydı, davranış normları motive edici ilkelerden mahrum kalırdı. Benzer şekilde, eğer toplum uyum için kendi yararına dair objektif bir hesaba güvenirse, başkalarıyla toplum oluma motivasyonu etkili bir şekilde yok olacaktır. Son olarak, bu faydaya ilişkin yargının bireysel bir hak ve bu hakkın tabiatın devredilemez nitelikte bir armağanı olduğu durumlarda, sosyal özgürlükler savaş haklarına dönüşür ve yozlaşır.²⁴ Doğal özgürlük, yapay otoriteye karşı meşru bir iddia/mazeret haline getirilir ve sivil toplum, nereden geldiği bilinmeyen ve varsayılan rasyonel iradelerin çatışan tutkuları arasında her iki taraf için de yıkıcı

20 *a.g.e.*, VI, 469-470.

21 “Speech on Fox’s India Bill”, *Writings and Speeches*, V, 402.

22 Thoughts on the Cause of the Present Discontents (1770), *Writings and Speeches*, II, 258.

23 *A Vindication of Natural Society* (1756,1757), *Pre-Revolutionary Writings*, ed. Ian Harris (Cambridge, 1993), 11.

24 Sosyal özgürlük ile haklar savaşı arasındaki ayrım için Burke'ün Kasım 1789'da Charles-Jean-François Depond'a gönderdiği mektuba bakınız, *Correspondence*, IV, 42-48.

olan bir mücadele sahnesine dönüşür. Bununla birlikte, bu kontekstte rasyonellik, kendisini, toplum için güvenilir ve uygun hale getirebilecek sağlam ilgi alanlarından ve bağılıklardan yoksun olan tutkunun bir mazereti olarak işlev görmektedir. Pratik akıl, entelektüel ustalığa yönelik dürtü tarafından çözülmüştür, muhakeme gurur tarafından mesken tutulmuştur: “kendi Zayıf yönlerinden, Yaratılıştaki alt Rütbesinden ve muhayyilesinin bazı konular üzerinde gevşek kalması tehlikesinden kısıtlanmayan bir akıl en mükemmel ve en saygıdeğer olan her şeye çok makul şekilde saldırabilir.”²⁵

Teorik akıl, gayretlerini pratik faaliyet dünyasına, başarının kıstası olarak soyut gerçeklik ile yönlendirdirirse, kaçınılmaz sonuç bir yıkım politikasıdır. Artık istihbarat vakalara atıfta bulunmadan faaliyete geçecek, yargı artık şartlara bağlı olmayacak ve spekülasyon toplumdaki ahlaki düşüncenin düşmanı olarak ortaya çıkacaktır. Burke için, alışkanlığın yaşamına aklın imparatorluğunu empoze etme çabası, kanaat ve ilgi gibi sosyal yeteneklerin tutku ve heves tarafından dengesizleştirilmesi ile son bulur. Bu, toplumdaki saygıdan kaynaklanan itaat hareketini engelleyen ahlaki bir muhalefet/karşı koyma kültürünü teşvik eder. Aynı zamanda otoriteye tüm saygı/hürmeti yok edecek bir kiliseyi devletten ayırma siyasetini teşvik eder. İnsan ilişkilerinde bir tür ölümcül kavgacılığa ehliyet verir ve bu ehliyetle tecrübe geleneğin yerini alırken şehvet, insanlığın sosyal erdemlerini ve yüce gönüllülüğü/cömertliği ortadan kaldırır. Nihayetinde, geçer akçe olarak onur ve dolayısıyla daha iyisini yapma/öykünme hedefleri küçük düşürülür ve saptırılır.

1790'lar boyunca Burke, doğal hak doktrinini siyasetteki bu spekülatif tarzın ana ürünü olarak ele almıştır. Bununla birlikte, doktrin kendisi, biraz daha eski bir coşkunun tüm belirtilerini taşıyordu. “Bu” Burke'un 1792'de belirttiği gibi, “ilk galeyanın/heyecanın sıcağında, tüm Kuruluşları, tüm disiplinleri, tüm Dinselliği ve aslında tüm Sivil düzeni reddeden İnsan Hakları'nın yeni fanatik Din'idir. Bu yeni fanatik din muzaffer olacak ve kilisenizi yere sererek, tüm saygınlıklarınızı/ayrımlarınızı yok edecek ve tüm mülkiyetinizi müzayedeye çıkaracak ve sizi yeryüzüne dağıtacaktır.”²⁶ Ona göre, David Hume ve Josiah Tucker'ın da kendisinden önce belirttiği gibi, kiliseyi devletten ayırma fanatizmi esasen coşkunun sürükleyici küstahlığı adabı/tavırları yozlaştırırken, Vicdan, dindarlık/takva bahanesiyle gurura kendisini teslim etmeye başladığında, İngiliz İç Savaşı'nın sekteryenları/tarikatçıları arasında kök salmıştı.

25 *a.g.e.*, 10-11.

26 “Letter to Richard Burke, Esq.” (19 Şubat, 1792), *Writings and Speeches*, IX, 647.

Hume'un, İngiltere'nin Tarihi (History of England) eserinde meseleyi gösterdiği gibi, "Üstün rehberlik tevekkül eden aziz, tam özgürlükle tüm arzularını tatmin etmek için iki yüzlü sahte bir dindarlık görünümünün ardına gizlenmişti"²⁷ Hume'un ifade ettiği, zamanla "tüm ahlak bağlarını bertaraf edip gevşeten ve doğal olarak insan zihnine bağlı olan bencillik ve hırs için tüm olanakları ve hatta onayı veren" bu kayıtsız/ilgisiz tevekkül eylemiydi. Dini merasim ve şatafatın dışsal yardımını olmadan, kendinden geçmiş ibadet, bireyi kendi iç dünyasına mahkum eder. Adanmışlık/fedakarlık, kendine-adanmışlık durumuna yaklaşmaya başladı: Hume'un belirttiği gibi "iki yüzlü dindarlık coşkusu", gerçekte çıplak hırsın daha fazla öne sürülebileceği bir hile idi. Coşkulu bir kişinin dine manevi hac yolculuğu, duyulardan hiçbir şey ödünç almadığı için, o Kutsal olan ile kuracağı içsel birliktelik için toplumla olan genel ilişkisini terk etmiştir. Dini hayat, süslemelerin kullanılması ve din işlerinin idaresinde hiyerarşik düzenin benimsenmesini zamanla yok saymaya —ve nihayetinde eleştirmeye— başlamıştır ve sonuç olarak tüm kilise müesseseleri pahasına, birey kutsallaştırılmıştır. Sosyal ve kurumsal olarak biçimlendirilmiş öykünmenin dış desteklerinden yoksun ahlaki yaşam, manevi gurura dönüşerek yozlaşmıştır.

Ayrılıkçı terkip Hume için "prensipten" temeline bağlı oluşturulan partililerin kalıcı ve yıkıcı bir örneğini oluşturmak olarak anlaşılmıştır: işbirliği olumlu ilgi ya da sevgiye nazaran daha çok doktrininin soyut ilkeleri tarafından belirlendi.²⁸ Başlangıçta teolojik ihtilaflardan oluşan bu tür partiler hızlı bir şekilde zulüm ruhu tarafından canlandırıldı ve bu partilerin hizipleşmeye gitmesi yasanın yıkılmasını ve insancıl davranışların bastırılmasını sağladı. Fakat esinsel mezheplerde gizli olan tehlikeler genelde "partilere içkin olan prensiplerden" kopyalanmıştır. Bu kategori, hükümetin spekülasyon ilkeleri temelinde oluşturulan partileri de dahil etmek için alındı. Hume, böyle bir ilkenin meşru direniş doktrini biçimini aldığını ileri sürdü. Fakat bu doktrin ifadesini/dışavurumunu politik birlik biçimlerinde bulduğunda, kaçınılmaz eğilimi, sivil otoriteye olan tüm saygıyı şu şekilde yerinden oynatmaktı:

27 David Hume, *The History of England, From the Invasion of Julius Caesar to the Revolution of 1688* (6 vols.; London, 1778), V, 493-94.

28 David Hume, "Of Parties in General" (1741), *Essays Moral, Political, and Literary*, ed. Eugene F. Miller (Indianapolis, 1985, 1987), 60. Ayrıca sırasıyla bakınız; "Of Parties of Great Britain" (1741), ve "Of the Coalition of Parties" (1758), *a.g.e.*, 64-72 ve 493-501. Hume'un temas ettiği noktalar, Burke'ün *Thoughts on the Present Discontents of 1770* 'de parti hakkındaki tartışması ile ilişkilidir ancak yine de dikkatle ayırt edilmelidir (yukarıda not 1'e bakınız). Burke'ün argümanı III. George'un tahta geçişinden sonra Whig siyasetinin çok farklı bir dönemi ile ilgilidir. Hume için Parti burada bir fraksiyonu ima etmektedir. Burke ise, parti ile, anayasanın müdafaası için kurulan bir ittifakı ifade etmeyi amaçlamaktadır.

“Şayet, herhangi bir durumda, gerçeği halktan gizlemek övgüyü hak eden bir şeyse; direniş doktrinin böyle bir örneği desteklediğini ve tüm spekülâtif akıl yürütücülerin bu ilkeyi göz önüne alarak; her hükümet türünün yasalarla kendilerine kural olarak koydukları aynı temkinli sessizliği gözlemlemeleri gerektiği itiraf edilmelidir. Hükümet, insanların öfkelerini ve adaletsizliğini dizginlemek için kurulur; ve daima, kuvvete değil, düşünceye dayandığı için, bu spekülasyonlar yoluyla, çoğunluğun otoriteye borçlu olduğu saygıyı zayıflatmak ve onların yurttaşlık görevlerinden serbest olabilecekleri zaman bu durumun meydana gelebileceğini onlara önceden bildirmek tehlikelidir. İnsanın bilimsel olarak incelenmesi ehliyetini kısıtlamanın imkânsız olarak mı kabul edilmesi gerekir, itaat doktrininin tek başına telkin edilmesinin gerektiği ve nadir olan istisnalardan ya çok nadiren ya da hiçbir zaman popüler akıl yürütmelerde ve söylemlerde bahsedilmemesi gerek diye mi kabul edilmelidir. Ya da insanoğlunun bu ihtiyatlı/sağduyulu rezerv tarafından evrensel olarak aşağılık bir kölelik durumuna düşürülmesinde bir tehlike var mıdır? İstisna gerçekten meydana geldiğinde önceden beklenilmemesine ve vurgulanmamasına rağmen onun doğası gereği tüm şüpheyi ortadan kaldırmak ve ne kadar büyük olursa olsun genel uyum ilkesinin öğretilmesiyle empoze edilen baskıyı alt etmek için son derece açık ve tartışılmaz olması gerekmektedir.”²⁹

Burke, Amerikan krizi sırasında Hume'un History'sinin bu pasajına aşınaydı.³⁰ Ancak Fransa'daki Devrim'den hemen sonra kendisini Hume'un iddialarını kendi karakteristik gücüyle bastırmaya mecbur hissetmişti.

1790 yılının Mart ayına gelindiğinde, Avam Kamarası'ndaki Fox'un Test ve Şirket Yasalarının Kaldırması Önergesi (Fox's Motion for the Repeal of the Test and Corporation Acts) hakkındaki tartışmalar sırasında, Burke, Robinson, Palmer, Priestley ve Price'in elindeki doğal hak ilkelerinin kilisenin güvenliğini ve dolayısıyla genel olarak toplumun güvenliğini tehlikeye attığı sonucuna varmıştı.³¹ Price'in Ülke Sevgimiz Üzerine Söylev'inin (Discourse On the Love of our Country) yayınlanmasıyla birlikte, doğal hak ilkeleri direniş doktrininin hizmetine sunuluyordu. Ancak Hume'u takip eden Burke, direnişin siyasette bir eylem prensibi değil, aksine bir istisna olduğunu savundu. Bu, olağanüstü bir provokasyonun ortasında mecbur kalınan ancak yine de kolaylıkla seçilmeyen bir zorunluluk halidir: “İtaatin sona ermesi ve direnişin başlaması gereken spekülâtif sınır çizgisi soluk ve belirsizdir ve kolayca

29 David Hume, *The History of England*, V, 544.

30 Burke 1772 gibi erken bir tarihte bu noktaya zımnen değinmiştir. Bakınız, “Speech on the Acts of Uniformity” (1772), *Works*, X, 17.

31 Bakınız, *The Parliamentary History of England* (London, 1816), XXVIII, cols. 434-41.

tanımlanamaz.”³² Kamunun otorite görevlerini bir dizi tespit edilebilir tanımlamaya maruz bırakma girişimi, siyasette rasyonalizm lehine bir varsayımdır: gördüğümüz gibi, tek geçerli/tutarlı dayanağı yerleşik kullanım ve pratikte yattığı zaman hükümete akılla dayanak sağlanabilir. Ancak, siyasi yargının saf akıl için sağduyuyu terk etmeye zorlandığı durumlarda, siyasi toplumun duygusal bağları çözülür.

Vindication’da Rousseau ve Bolingbroke’a yapılan parodik saldırılar çoktan Burke’e spekülâtif politik muhakemeye duyduğu tiksintiyi gösterme fırsatı verirken, olayların art arda gelmesi —1760’ların ortasındaki Amerikan krizi, 1772’deki Homojenlik Yasaları hakkındaki tartışmalar ve 1780’lerin başındaki Temsil Reformu için yapılan ajitasyonun—tümü onu saldırılarını yenilemeye zorladı. Fakat 1790’larda teorik soyutlamalara yapılan saldırı, Burke’e göre, ana pratik amacı Avrupa’daki eski rejimin uygar siyasetinin mutlak anlamda yıkımına bağlı olan devrimci doktrinler karşısında yeni bir aciliyet kazandı. Bu nedenle, son yıllarında, Fransa’da ilerlemekte olan siyasette bir devrim ve Avrupa’ya doğru gelişen devrimci savaşa birlikte, Burke, özgürlük, otorite ve pratik aklın, özel bir dikkatle karmaşık ve girift dinamikleri dikkate almak için geri döndü. Millet Meclisi’nin elindeki hükümet teamül/ emsal otoritesinden mahrum edildi; toplum, doğal özgürlüğün ilk durumuna kadar ayrıştırıldı; sosyal ve politik kısıtlamaların ötesinde faaliyet gösteren egemenlik despotik hükmün tüm özelliklerini üstlendi. Ancak, Burke’e göre zaten 1790 yılında önceki yıldan bu yana yaşanan olaylar, ahlaki ve politik safsataya sağduyunun feda edilmesinin ölümcül sonuçlarını açığa çıkarmıştı:

“Özgürlüğün bireylere faydası, onlara hoşlarına giden şeyleri yapma imkanı sağlamasıdır; yakında şikayete dönüşebilecek tebrikleri riske atmadan önce, insanları ne yapmanın mutlu edeceğini de görmeliyiz. Sağduyu, insanlar kendi başlarına, izole vaziyette, başkalarından ayrı oldukları zaman mümkündür, fakat özgürlük, insanlar kitleler halinde hareket ettikleri zaman, iktidardır/güçtür. Akıselim insanlar, fikirlerini ortaya koymadan önce, gücün nasıl kullanıldığını gözlemleyeceklerdir...”³³

Bu taahhüt kontekstinde Burke, Fransa’da gücün gerçekte kullanım şeklini gözlemlemek üzere, pratik aklın geçmişten doğrudan iletilen koşullara atıfta bulunarak insan çıkarına dair fırsatları/imkanları maksimize için ne kadar çaba sarf ettiğini daha fazla vurgulamak üzere bir kez daha yola çıktı.

Bununla birlikte, imkânın muhakemesi, arzu edilen sonuçlar ve mevcut olanaklar arasında makul bir uzlaşma sürecini gerekli kılar. Bu muhakeme,

32 Reflections on the Revolution in France (1790), *Writings and Speeches*, VIII, 81.

33 a.g.e., VIII, 59.

başka bir deyişle, olasılıklarla ilgili bir tercihler durumudur ve dolayısıyla bir risk meselesidir. Burke'ün Kasım 1789'da Depont'a anlattığı gibi "Ahlakın ya da onurun ya da ortak liberal duyarlılık veya hislerin, herhangi bir yan bir unsurunun feda edilmesinin istendiği her yerde, kişinin buna değer olduğuna oldukça emin olması gerekir. Orantılı ve referanslı olmadıkça iyi hiçbir şey yoktur."³⁴ Risk unsuru "oran" olarak değer tahmininde ve pratik gerçeğe "referans" ile bulunur. Ancak, politikadaki en büyük tehlike, pratik aklın kendisinin tehlikeli doğasını anlamasındaki başarısızlıktan kaynaklanmaktadır: yani, tehlike tecrübenin sağlam derslerinin siyasi aklı teorik akla tabii kılmak için aldatıcı olasılıkları kesin maskesine büründürmek, politikayı bir ilk prensipler bilimine indirgemek için, tecrübenin sağlam/hayat veren derslerini terk etmenin sonsuz cezbediciliğinden kaynaklanmaktadır. Görüldüğü gibi, hükümeti a priori bir prensip üzerine kurmaya yönelik felsefi ihtiras, gelenek ve sadakat işleyişiyle düzenlenmiş herhangi bir alt yönetim sistemini oluşturan bağları çözmek için bir reçetedir. Sivil toplumun bağları bir kez koptuğunda, birey özel çıkarına danışma özgürlüğüne sahip olur, ve akıl suretindeki bu özel çıkarlarına danışma iştahı vasıtasıyla, politik davranışın hakimi olur. Hükümet dağılır, egemenlik hakkı bir silah yarışmasına tabi tutulur/bırakılır ve toplum doğanın orijinal haklarına geri döner. Bir kamu kurumu ve bir sosyal tutku olarak güven bozulur ve imha edilir.³⁵

Bu şekilde, orijinal, sözleşmesiz insanın tutkuları, Burke'e göre güvenin, sadakatin ve mensubiyetin/tabiiyetin sosyal ve politik erdemleriyle mutabakata varamayacaktır. Herkesin kendi davasında aktör ve kendi durumunda hakim olduğu, medeni olmayan/vahşi doğanın spekülative haklarına başvurma, sosyal bağımlılık ve benzeşme pahasına savaştan iradeler yarışmasına geri dönmeyi içerir. İntikam adaletin, bencillik saygının yerini alır ve büyülenme dürtüsü izzetinefsin yerini alır. Hiç kimse artık kendisini bir başkasının gözünden değerlendirmeyi ve sonuç olarak toplum, kendini arayan bireylerin rekabet eden hırslarıyla parçalarına ayrılır. Devrimci Fransa, kendisini radikal bir mirastan mahrum bırakma sürecine adanmıştır. Modern Avrupa'nın medeni davranışları ve politik gidişatı miras alınan feodal sadakat duygusu, devrimin eşitleme projesi tarafından çoktan reddetmiştir:

"Sadakatin eski feodal ve centilmen/şövalyevarye ruhunun, kralları kordandan kurtararak, hem kralları hem de tebaalarını tiranlık tehlikesinden kurtardığı, insanların akıllarından silinirse, önleyici cinayet ve önleyici el

34 Charles-Jean-François Depont'a Mektup, Kasım 1789, *Correspondance*, VI, 47.

35 Bir insan tutkusu olarak güven ile insan aksiyonunun bir kipi olarak güven arasındaki ayrım için bakınız, John Dunn, "Trust and Political Agency", *Interpreting Political Responsibility* (Cambridge, 1990), 26-44.

koyma ve sadece kendi onuruna değil aynı zamanda ona itaat etmek zorunda olanların da onurlarına dayanan, tüm iktidarın politik kodunu oluşturan gaddar ve kanlı maksimleri vasıtasıyla komplolar ve suikastlar gerçekleşektir. Tebaalar prensipleri nedeniyle isyancı olduklarında Krallar politika gereği tiran olacaktır.”³⁶

Sadakat tükenmeye doğru gidiyordu ve ölümüyle birlikte bilinen tüm sosyal müzakere ve uzlaştırma enstrümanları/araçları, boyun eğmez bir güçler rekabeti karşısında çökecektir.

Tüm bunlar göz önüne alındığında, devrimci toplum, Burke’ün Kısa İngiliz İngiliz Tarihi’nde tarif ettiği erken Avrupa tarihinin askeri toplumlarından çok daha vahşi bir sorundur/meseledir. Burada, aslında bize Alman kabileleri arasında: “şefin, yaşta üstünlük ve değere işaret eden Kıdemli, Lord ve benzeri sıfatlara sahip olduğu olduğu ve onun takipçilerinin ise tevekkül ve bağlılık ifadeleri olan Ambacti, Comites, Lewds, Vassals ve diğer sıfatlarla sahip olduğu söylenir. Bu, Avrupa’nın antik halkı arasında ilk sivil ya da daha doğrusu askeri hükümetin kökeni idi ve bu, silahları veren ya da gençlere ve ona şövalyelik nişanı veren kişi ile silahları alan ve şövalye ilan edilen kişi arasında zorunlu olarak yaratılan hımsılıktan/ dostluktan neşet etti...”³⁷

“Avrupa’nın eski halkı” arasındaki hükümet burada bağımlılık ve müşterilik ilişkisinin doğal ürünü olarak sunulmaktadır: ücretsiz bir teslim sözleşmesi üzerine kurulan emir altına alma ile, tabiiyet/sadakat ödevinin ilkel bir versiyonu komiteler arasında yerleştirildi. Burke, bu bağıllığın/itaatin “doğamızdaki iki ilke” ile mümkün olduğunu vurgulamaktadır: Bir yandan hırs, diğer yandan hayranlık, her ikisi birlikte eşitsizliğin bağımlılık temelinde iyileşmesini sağlar.³⁸ Zaten Felsefi Soruşturmalar’da (Philosophical Enquiry) —burada “taklit” olarak adlandırılan— hırs ve hayranlık, sempati ile birlikte toplumun “zincirindeki üç ana bağlantı” olarak ortaya çıkmıştı. Hırs vasıtasıyla, insanlar, zafer ve şeref ruhu içinde bir hayranlar topluluğu önünde kendilerine “şöhret kazandırmaya/kendilerini «göstermeye» çalışırlar. Buna karşılık hayranlık taklit için teşvik olur: «Bu, davranışlarımızı, düşüncelerimizi, yaşamlarımızı oluşturur. Toplumun en güçlü bağlantılarından biri olarak hayranlık; tüm insanların kendilerini kısıtlamaksızın

³⁶ *Reflections in Writings and Speeches*, VIII, 129.

³⁷ *An Abridgement of English History*, Works, X, 330.

³⁸ a.g.e., X, 331. Bu mevzu üzerine Adam Smith’in Burke ile bir karşılaştırması için bakınız, Donald Winch, *Riches and Poverty: An Intellectual History of Political Economy in Britain, 1750-1834* (Cambridge, 1996), ch. 7.

ve birbirlerine ram ettikleri/boyun eğdikleri ve herkes için son derece onur verici olan karşılıklı bir uyum türüdür.”³⁹

Sakson otoritesine olan geleneksel bağlılık, talip olunan onurun büyük olduğu, insan muamelesinin bu temel ilkesinin yalnızca en temel örneğidir. Modern Avrupa'nın genişletilmiş bölgesel monarşileri arasında, zaman geçtikçe şartlara göre yumuşatılan aynı onur ilkesi, kıskançlık ya da hınç olmaksızın insani tutku ile seküler otoriteyi uzlaştırdı. İrlanda ve Hindistan'da ve Amerikan sömürgeleriyle ilişkilerinde, Burke'ün her bir vakayı daha sonra anladığı gibi, onur ilkesinin nasıl açıkça bozulduğunu veya yok edildiğini gördük. Fakat Fransa'da onurun yıkımı bir aşama daha ileriye taşındı. Hükümette devrim davranışlarda/görgü kurallarında bir devrim eşlik etti. Ahenk ve nezaket zail olacak, saygıya inanç yitirilecek ve sonuçta saygınlık ortadan kaybolacaktır. Toplumu mahvederek/çözerek, devrim aynı zamanda erkekleri ve kadınları toplumu yeniden inşa etme araçlarından da mahrum bırakacaktır. Böyle bir siyasi otorite, hükümetin dağılmasıyla ortadan kalkmayacak; “öyle ya da böyle, iktidar, görgü ve görüşlerin yok olduğu şoktan kurtulacaktır.”⁴⁰ Ancak, egemenlik, toplumun lağvedilmesiyle orantılı olarak despotik olacaktır.

Onur aklın başarısız olduğu yerde, özgürlüğü medenileştirirken aynı zamanda otoriteyi ılımlılaştırmada başarılı olur. Onurun harekete geçmesiyle toplum ve adalet eşitsizliğin ortasında gelişir. Kıskançlık azaltılır, kibir hafifletilir ve eşitlik saygıya teslim olur/riayet eder. Esas haklar ve özgürlükler karşılıklı yararlar ve güvenliklere yol açar. Fakat soyut haklar topluma düşmanken/ters iken, aristokrasi toplumun desteği için esastır. Burke'e göre, düzenlerin ayrılması, üstün zümrenin ziynetleri onurun geçerliliğini sağlama alırken, sosyal itibarın gerekli eşitsizliğini tekrarlar: toprak sahiplerinin servetinin güvenliği, bağımsızlığı garanti ederken; bağımsızlık iyi niyetleri kolaylaştırır, iyi niyet erdemın ön koşulu olarak hareket eder ve erdem onurun saygınlığını sürdürür. Başka bir deyişle, zaruret hayırseverliği zayıflatsa da, erdem/fazilet için zayıf bir destektir.

Bu tartışma zinciri elbette klasik şeklini Cicero'nun Laelius De Amicitia'sından almıştır. Burada, Burke'ün açıkça 1769'da ve tekrar 1770'de iddia ettiği gibi, “dürüst birlik” ya da dostluğun, iç ya da emperyal krize karşı en kesin savunma olduğunu belirttiğini öğreniyoruz.⁴¹ Yerleşmiş bir anayasa

39 *A Philosophical Enquiry into the Origin of our Ideas of the Sublime and Beautiful*, ed. James T. Boulton (Oxford, 1987), 49.

40 *Reflections, Writings and Speeches*, VIII, 129.

41 *Observations on a Late State of the Nation (1769)*, *Writings and Speeches*, II, 215. “dürüst birliğin gerekliliği” üzerine Burke'ün şu eserine bakınız: *Thoughts on the Cause of the Present Discontents (1770)*, *Writings and Speeches*, II, 320.

aşırı yenilikle tehdit edildiğinde “iyi adamlar” atalarının siyasal pratiğini savunmak için birleşir.⁴² Ancak bu saygıdeğer birleşme, sadece ciddiyet erdemiyle meşgul olmaya müsait “optimi viri” ye uygundur. Bununla birlikte, bu özgürlük, ihtiyaç yokluğunda ortaya çıkan kendine hakim olma türleri tarafından koşullandırılır: “dostluk, ihtiyaçtan [indigentia] değil, tabiattan [natura] doğar.”⁴³ İhtiyaçtan bağımsızlık, cömertliği, hesapların kesin ve sağlam bir şekilde gösterilmesi kısıtlarından kurtardığı ölçüde önemlidir: “Zira sınıfımızın erkekleri iyiliklerini [beneficium] çıkar gütmeden sadece tanrı vergisi kibarlıklarından [liberalitatem] dolayı yaptıkları, karşılık beklemeksizin cömert [benefici] ve liberal [liberales] oldukları için, kazanç umudundan etkilenmeksizin, tüm kar sevginin kendisinde olduğu için dostluğun arzalandığına inanırlar.”⁴⁴ Yoksulluk bir anlamda özgürlüğün düşmanı olsa da, kendine sahip olmak/vakarlı olmak için ihtiyaç duyulan cismani kapasite iyi niyetin devamlılığını garanti eder: “bir insan kendisine ne kadar güvenir ve bu güveni erdem ve bilgelik tarafından ne kadar takviye edilirse, kimseye muhtaç olmaz ve sahip olduklarını kendisinin olarak düşünürse o ölçüde dostluk aramaya ve beslemeye en açık kişi olur.”⁴⁵

Ancak en önemli nokta, iyi niyetin, basitçe kibar bir topluma enjekte edilmiş, gözden çıkarılabilir bir aksesuar olmamasıdır. Aslında bu genel olarak kamu düzeninin bir ön şartıdır: “Eğer iyi niyet bağı [benevolentiae coniunctionem/sevgi bağı] evrenin dışına çıkaracak olursanız, hiçbir ev ya da şehir ayakta kalmaz, hatta tarlaların sürülmesi bile olanaksız hale gelir.”⁴⁶ Burke’ün gözünde, iyiliğin geliştirilmesi “kibar bir ruhu” koruma altına alan görgünün muteber oluşunun bir sonucuydu: bu sebeple, “Omnes boni nobilitati semper favemus”(İyi adamlar olarak bizler her zaman asillikten yana oluruz).⁴⁷ Ancak, başlangıçta bir iyi niyet bağı olmadan, böyle bir kibarlığın ve nezaketin kendileri tarafından gerçekleştirilme şansı olamazdı. Ne var ki, en temel iyi niyet alışverişi, karşılıklı ihtiyaç temelinde kendisini ifade etmek için yer bulamazdı. Temel ödev ve yükümlülükler, yaşam üstünlük uğraşı için verilen bir mücadeleye döndüğü için anlamlarını yitirir. Başka bir deyişle, toplum, saf fayda ilişkileri ölümcül bir kargaşa ve anlaşmazlık biçiminde yozlaşmayacaksa, iyiliği zorunlu kılar.

42 Cicero, *Laelius De Amicitia*, esp. XI-XIII.

43 Cicero, *De Amicitia*, VIII, 27.

44 a.g.e., IX, 31.

45 a.g.e., IX, 30.

46 a.g.e., VII, 23.

47 “Bir centilmenin ruhu” üzerine bakınız, Edmund Burke, *Reflections, in Writings and Speeches*, VIII, 130. “İyi adamlar olarak bizler her zaman asillikten yana oluruz” maksimi üzerine bakınız, (Cicero, *Pro Sestio*) ayrıca bakınız, a.g.e., VIII, 188.

Bu şema doğrultusunda, sözleşme ve fayda ilişkileri arasında ortak noktalar vardır: sevgi bağı önceden var olmadan, hiçbir eylem biçimi sosyal olarak uygulanabilir değildir. Bu sebeple Burke, katı adalet yükümlülükleri, faydalanmanın eksik yükümlülüklerinden açıkça ayırt edilebilir olmasına rağmen, adalet, son tahlilde kamu tarafından onaylanmış bir fayda şekli olarak anlaşılmaktadır: “sivil toplum, bir faydalanma kurumudur ve hukukun kendisi sadece kural olarak hareket eden bir fayda şeklidir.”⁴⁸ Toplumda etkin bir ilke olarak faaliyet gösteren iyilik olmazsa adalet, açgözlülükten ayırt edilemez hale gelecektir ve faydacı değişim böylece hırsa ve vahşiliğe dönüşecektir. İyilik, asaletin ruhu tarafından işlendiğinden, Burke, ticari çıkarların medeni davranışlarla uyuşmasının toplumun yapay kurumlarında bu ruhun yeniden şekillendirilmesiyle sağlandığını varsayabilirdi. Bu yeniden şekillendirme, kalıtsal ayrımın yaygın özelliği olarak katı bir gerçekliğe sabitlenerek” primogenitür” şeklini aldı.

Böylece, mülkiyetin, erdemin ve benzeşimin güçlü etkileşimi ile toplumun sürekliliği güvence altına alındı. Mackintosh, *Vindiciae Gallicae*'da “ticaretin modern dünyayı liberalleştirmedeki önemli etkisine” dikkat çekse de,⁴⁹ Burke, bu ticaretin, mutlaka ona öncülük eden bir liberal düşünce ve öğrenme kültürünün koruması altında gelişebileceği sonucuna varmıştı.⁵⁰ Gördüğümüz gibi, bu kültürün, hangi özelliğinin nezaket için olduğu ve hangi özelliğinin dinin ahlaka verdiği destekten türediği ortaya çıktı. Nezaketin yardımı olmaksızın, ticaret, adaletin çöküntüye uğramasıyla birlikte yok olacaktır. Bir başka deyişle, itaat özgürlük tutkusunu yumuşatarak adaletin güvenliğini sağlar. Hayranlıkla ve tutkuyla oluşmuş kolay elde edilen itaat olmadığında, mülkiyet kıskançlık ve adaletsizliğe kurban gider; tutkunun hayranlığa dayandığı karşılıklı uyum olmadan, otorite mükemmel bir despotizm yaratır. Bu şekilde, özgürlük ve otoritenin birbirini insan etkinliğinin her iki ucu arasında hayati ve etkili bir araç olarak hareket eden güven ile iyileştirdiği görülebilir.

Toplumun korunması için itaat ve imtiyaz ilişkilerinin eşit güçte uygulanması ile İngiliz İmparatorluğu'nu oluşturan siyasal egemenlik ve sömürge topluluklarının yapısı korunmuştur. Britanya'nın kendi egemenlik hükümleri,

48 *Reflections in Writings and Speeches*, VIII, 109. Adalet ile cömertlik arasındaki fark için Burke'ün konuya dair değerlendirmesine bakınız, *Thoughts and Details on Scarcity* (1795) in *Writings and Speeches*, IX, 130.

49 James Machintosh, *Vindiciae Gallicae* (Dublin, 1791), 62.

50 *Reflections in Writings and Speeches*, VIII, 130.

bir bütün olarak imparatorluğa uygulanma hükümleriyle aynı değildi ve bir bütün olarak imparatorluk tek tip, sınırlayan ve düzenleyen bir yargı sistemine tabi değildi. Bunun yerine itaat; çok çeşitli, informal ve koşula bağlı idi. Ancak, onun koşula bağlı oluşu, onun için mükemmel bir avantajdı: sömürge, bu hesaba bağlı olarak, güvene dayanıyordu ve güven, duygusal bağlarla sürdürülüyordu. Son tahlilde, emperyal egemenliğin başarılı bir şekilde uygulanmasına olanak sağlayan şey iyi niyetti.

Fakat aynı zamanda, Amerikan içişlerinin yönetiminde acımasız bir ben-cillik tarafından ihlal edilen, Hindistan'da ticari bürokrasinin işleyişiyle imkânsız hale getirilmiş olan aynı zamanda İrlanda'da sömürge "garnizonu"nun yönetimiyle küçük düşmüş olan, kesinlikle iyi niyetin kendisiydi. Geniş bir İmparatorluk tıpkı ulusal egemenliklerde olduğu gibi, adaleti insanlar(erkekler/not men)üzerinden değil, yasalarla idare ettiği ölçüde medeni sayılabilir. Bununla birlikte, bir hukuk devletinde, özgür bir anayasa altında, ayrıcalıkların ve imtiyazların adil bir şekilde sağlanması, bir sadakat çözücüsü (solvent of fidelity) gerektirir. Otoriter bir baskı yetkisi, özgürlüğe olan inancı azaltırdı; özgürlüğün inancının yitirildiği yerde, otorite, politik baskı araçlarına başvurmak zorunda kalır. Bu nedenle, egemenlik, mutlak bir otoriteyi yasal bir hak olarak açıkça ima ederken, bu hakkın kullanılması, kamu yararı için büyük ölçüde menfaatin sağlanmasının politik itaatin tescili olduğunu, öngören eksik bir mükellefiyetin faydasından mahrum edilemezdi.